

УДК 342.24:342.5

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.2.10>**В. В. Масалітін**аспірант кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права
Класичного приватного університету

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості адміністративно-правового статусу громадян України. Автор підкреслює важливість дослідження, вивчення та розуміння цього статусу, оскільки правовий статус, як сукупність основних правових характеристик і можливостей особи, має різне значення в різних галузях права. У контексті адміністративно-правової науки цей статус має унікальний склад і сутність.

Кожен громадянин України володіє всіма правами та свободами на території країни і несе рівні обов'язки, встановлені Конституцією, конституційні положення формують адміністративно-правовий статус громадян, який визначається нормами конституційного, адміністративного та інших галузей права, надаючи громадянам права, свободи і покладаючи на них обов'язки у сфері управління, а також встановлюючи їхню відповідальність перед державою. Обсяг і зміст адміністративної правоздатності визначаються законами та адміністративними актами, що містять відповідні норми адміністративного права. Конкретний обсяг прав, свобод і обов'язків громадян у сфері господарювання залежить від різних факторів, таких як вік, стан здоров'я та рівень освіти. Наприклад, сімейні відносини можуть обмежувати право на зайняття певних посад у державних органах.

Громадяни України, реалізуючи свої права, свободи та обов'язки у сфері господарювання, вступають в адміністративно-правові відносини з державними органами, їх підрозділами, посадовими особами та іншими суб'єктами адміністративного права. У статті підкреслюється, що правовий статус не є статичним поняттям, а залежить від багатьох факторів, включаючи законодавство, судові рішення та адміністративну практику.

Аналіз правового статусу з адміністративної точки зору виявляє його динамічний характер, що відповідає потребам суспільства та правовим змінам, дослідження надає уявлення про права та обов'язки, надані громадянам, механізми їх захисту та юридичну відповідальність, яку вони несуть у рамках адміністративного права. Таким чином, дослідження сприяє глибшому розумінню адміністративно-правового статусу та його впливу на взаємодію громадян із державою в Україні.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус громадянина, елементи правового статусу громадянина, адміністративно-правове регулювання.

Постановка проблеми. Адміністративно-правовий статус громадян України є складним та багатогранним явищем, яке включає в себе сукупність прав, обов'язків та відповідальності громадян у взаємодії з державними органами. Незважаючи на значну увагу, приділену цьому питанню в наукових дослідженнях, актуальність його дослідження не зменшується через постійні соціально-політичні та економічні зміни в країні. Однією з основних проблем є недостатність системного підходу до визначення та аналізу адміністративно-правового статусу громадян, що

зумовлює певні прогалини в законодавстві та практиці його реалізації. Зокрема, виникає необхідність у більш детальному вивченні механізмів забезпечення реалізації прав і свобод громадян, які закріплені в Конституції України та інших нормативно-правових актах.

Додатково, важливо дослідити вплив адміністративного права на повсякденну взаємодію громадян з органами державної влади, включаючи питання надання адміністративних послуг, захисту прав громадян та встановлення відповідальності за порушення адміністративно-право-

вих норм. Необхідно розробити нові підходи та методики для оцінки ефективності адміністративно-правового регулювання, зокрема, в умовах сучасних викликів, таких як децентралізація влади, боротьба з корупцією, забезпечення прозорості та підзвітності органів державного управління. Актуальність проблеми також полягає у необхідності адаптації адміністративного законодавства до європейських стандартів та міжнародних зобов'язань України, що потребує глибокого теоретичного та практичного аналізу. Вивчення цих аспектів сприятиме підвищенню ефективності адміністративно-правового статусу громадян, забезпеченню їх прав та свобод, а також покращенню якості державного управління в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань адміністративно-правового статусу громадян України, а також його особливостей здійснювали такі вчені, як: В.Б. Авер'янов, С.Д. Гусарев, О.В. Зайчук, С.В. Ківалов, В.В. Лазарев, Н.М. Оніщенко, В.С. Нерсисянц, О.Ф. Скакун, А.В. Панчишин та інші. Незважаючи на значну кількість досліджень адміністративно-правового статусу громадян України, поза увагою науковців залишилися деякі важливі аспекти цієї проблематики в контексті сучасних викликів. Зокрема, потребують подальшого вивчення питання реалізації та захисту прав громадян в умовах цифровізації публічного адміністрування, впровадження нових організаційно-правових форм взаємодії органів публічної адміністрації з громадянами (наприклад, електронних петицій, онлайн-консультацій тощо), адаптації адміністративно-правового регулювання до європейських стандартів. Крім того, динамічні зміни суспільно-політичної ситуації в Україні, пов'язані з процесами демократизації, децентралізації влади, впровадженням принципів належного урядування, зумовлюють необхідність переосмислення ролі та місця громадянина в системі адміністративно-правових відносин.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу адміністративно-правового статусу громадян України

Виклад основного матеріалу. Адміністративно-правовий статус громадян

України є однією з фундаментальних категорій адміністративного права, яка характеризує місце та роль особи у відносинах з органами публічної адміністрації, статус визначає сукупність прав, обов'язків та відповідальності громадян у сфері публічного адміністрування. Належне забезпечення та реалізація адміністративно-правового статусу громадян є запорукою розбудови демократичної, соціальної та правової держави в Україні. Дослідження особливостей адміністративно-правового статусу громадян України має важливе теоретичне та практичне значення. З теоретичної точки зору, воно дозволяє поглибити розуміння сутності та змісту цього статусу, його структури, принципів та гарантій реалізації. З практичної точки зору, аналіз адміністративно-правового статусу громадян сприяє удосконаленню адміністративного законодавства, підвищенню ефективності діяльності органів публічної адміністрації щодо забезпечення прав та законних інтересів громадян [1].

Адміністративно-правовий статус громадян України ґрунтується на конституційному статусі людини і громадянина. Стаття 3 Конституції України проголошує, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», а «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

Зміст адміністративно-правового статусу громадян України складають їхні права, обов'язки та відповідальність у сфері публічного адміністрування. Ядром цього статусу є адміністративна правосуб'єктність – здатність мати та здійснювати права й обов'язки у сфері публічного адміністрування, а також нести відповідальність у разі порушення встановлених норм. Адміністративна правоздатність громадян України виникає з моменту народження особи та припиняється з її смертю. Зміст і обсяг адміністративної правоздатності визначаються Конституцією та законами України. Громадяни України володіють рівною правоздатністю незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етніч-

ного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак [2].

У певних випадках, передбачених законом, повна дієздатність може бути надана особі, яка досягла 16 років (у разі працевлаштування за трудовим договором або зайняття підприємницькою діяльністю) або особам віком до 18 років, які зареєстрували шлюб [3].

Основу адміністративно-правового статусу громадян України складають їхні права у відносинах з органами публічної адміністрації. До таких прав належать право на участь в управлінні державними справами безпосередньо або через представників, право на звернення до органів публічної адміністрації, право на доступ до публічної інформації, право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів публічної адміністрації, право на відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів публічної адміністрації чи їх посадових осіб, право на безоплатну правову допомогу у випадках, передбачених законом та інші. Поряд з правами, важливим елементом адміністративно-правового статусу громадян України є їхні обов'язки у сфері публічного адміністрування. До таких обов'язків належать обов'язок неухильно додержуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи інших людей, обов'язок шанувати державні символи України, обов'язок сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом, обов'язок не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані збитки, обов'язок з'являтися на виклик органів публічної адміністрації та їх посадових осіб та інші [2].

У разі невиконання громадянами своїх обов'язків вони можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності. Підставою такої відповідальності є вчинення адміністративного правопорушення – протиправної, винної дії чи бездіяльності, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, встановлений порядок управління. Види адміністративних правопорушень та стягнень за їх вчинення визначаються Кодексом Укра-

їни про адміністративні правопорушення [4]. Важливою особливістю адміністративно-правового статусу громадян України є його галузевий характер. На відміну від загального правового статусу, який відображає загальні права, обов'язки та відповідальність особи, адміністративно-правовий статус стосується лише сфери публічного адміністрування. Він конкретизується та деталізується в законодавчих актах, які регламентують відносини громадян з органами публічної адміністрації у різних сферах та галузях державного управління.

Так, Закон України «Про звернення громадян» [5] визначає особливості реалізації права громадян на звернення до органів публічної адміністрації. Зокрема, громадяни України мають право звернутися до органів публічної адміністрації зі скаргами, зауваженнями, клопотаннями, пропозиціями. Закон встановлює вимоги до оформлення звернень, порядок та строки їх розгляду, обов'язки органів публічної адміністрації щодо забезпечення реалізації цього права.

Закон України «Про доступ до публічної інформації» [6] регламентує особливості здійснення права громадян на доступ до інформації, якою володіють або розпоряджаються органи публічної адміністрації. Громадяни мають право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати публічну інформацію, крім обмежень, встановлених законом. Розпорядники публічної інформації зобов'язані надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом, а також реагувати на запити на інформацію.

Кодекс адміністративного судочинства України [7] визначає особливості реалізації права громадян на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів публічної адміністрації. Кожна особа має право в порядку адміністративного судочинства оскаржити рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень, якщо вважає, що вони порушують її права, свободи або законні інтереси. Адміністративні суди перевіряють законність таких рішень, дій чи бездіяльності та можуть їх скасувати чи зобов'язати суб'єкта владних повноважень вчинити певні дії.

Закон України «Про адміністративні послуги» [8] встановлює правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері надання адміністративних послуг. Громадяни мають право на безоплатне отримання інформації про адміністративні послуги та порядок їх надання, а також на отримання адміністративних послуг своєчасно, у повному обсязі та належної якості. Суб'єкти надання адміністративних послуг зобов'язані забезпечити фізичним особам доступність та зручність їх отримання.

Ще однією особливістю адміністративно-правового статусу громадян України є його динамічний, мінливий характер, статус не є статичним, раз і назавжди закріпленим, він постійно розвивається та збагачується новим змістом відповідно до змін та потреб суспільного життя. Як слушно зауважує Ю. Р. Лозинський, зміни адміністративно-правового статусу відбуваються під впливом ряду чинників, серед яких – рівень демократизації та децентралізації публічної влади, розвиток інститутів громадянського суспільства, євроінтеграційні процеси, технологізація та діджиталізація публічного адміністрування [5].

Водночас, попри позитивні зрушення, у сфері забезпечення адміністративно-правового статусу громадян України ще зберігається низка проблем. До таких проблем вчені відносять недостатній рівень правової культури та правосвідомості як громадян, так і представників публічної адміністрації, наявність корупційних ризиків під час реалізації громадянами своїх прав, недостатню цифрову грамотність населення та технологічну оснащеність органів публічної адміністрації, відсутність ефективних механізмів громадського контролю за їх діяльністю [8].

Підсумовуючи, слід зазначити, що адміністративно-правовий статус громадян України є комплексною категорією, яка відображає юридично закріплене становище особи у сфері публічного адміністрування, статус ґрунтується на засадах людиноцентризму, верховенства права, законності та характеризується наявністю у громадян низки прав, обов'язків та адміністративної відповідальності.

Особливостями адміністративно-правового статусу громадян є його галузевий характер, динамічність та мінливість під впливом суспільних трансформацій, спрямованість на забезпечення ефективної взаємодії людини та публічної влади. Розвиток цього статусу в Україні відбувається у руслі демократизації, децентралізації та діджиталізації публічного адміністрування, але й досі стикається з низкою викликів та проблем. Їх подолання потребує удосконалення адміністративного законодавства, підвищення правової культури, посилення заходів запобігання корупції, розширення електронного урядування та можливостей для участі громадян.

Висновки. Адміністративно-правовий статус громадян України є фундаментальною категорією адміністративного права, яка відображає юридично закріплене становище особи у взаємовідносинах з публічною адміністрацією, статус має низку особливостей: ґрунтується на конституційному статусі людини і громадянина; реалізується через систему суб'єктивних прав, юридичних обов'язків та адміністративної відповідальності; має галузевий, динамічний характер та спрямований на забезпечення ефективної взаємодії людини і влади на демократичних засадах. Розвиток адміністративно-правового статусу громадян відбувається у руслі демократизації, децентралізації та діджиталізації публічного адміністрування, але стикається з низкою проблем, які потребують комплексного вирішення.

Список використаної літератури:

1. Безпалова О.І., Горбач Д.А. Поняття та структура адміністративно-правового статусу національної гвардії України. *Forum Prava*, 2017. (5). 31–38. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1188950>
2. Білоус-Осін Т.І. Структура адміністративно-правового статусу громадян. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 21 травня 2021 р. : у 2-х т. Одеса : Гельветика, 2021. Т. 2. С. 25–29.
3. Бояринцева М.А. Адміністративно-правовий статус громадянина України, дис...

- канд. юрид. наук: 12.00.07. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2005. 213 с.
4. Галунько В., Курило В., Короєд С. та ін. Адміністративне право України. Т. 1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.
  5. Лозинський Ю. Р. Елементи адміністративно-правового статусу. *International independent scientific journal*. 2020. № 15. С. 13-18. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3383>
  6. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. 95-97 с.
  7. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV : станом на 19 лип. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
  8. Сердюк, В.І. Адміністративно-правовий статус громадян України як різновид правового статусу. В.І. Сердюк; наук. кер. В.С. Шапіро. Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. Ред. кол. А.М. Куліш, М.М. Бурбика, М.І. Логвиненко, В.М. Семенов, А.В. Баранова. Суми. СумДУ, 2013. С. 195-196.

Masalitin V. The features of the administrative-legal status of Ukrainian citizens

The article examines the features of the administrative-legal status of Ukrainian citizens. The author emphasizes the importance of researching, studying, and understanding this status, as the legal status, as a set of basic legal characteristics and capabilities of an individual, has different implications in various branches of law. In the context of administrative-legal science, this status has a unique composition and essence.

Every citizen of Ukraine possesses all rights and freedoms within the country's territory and bears equal responsibilities as established by the Constitution. These constitutional provisions shape the administrative-legal status of citizens, which is determined by the norms of constitutional, administrative, and other branches of law. This status confers rights and freedoms on citizens and imposes responsibilities in the field of governance, as well as establishing their accountability to the state.

The scope and content of administrative legal capacity are defined by laws and administrative acts that contain relevant norms of administrative law. The specific extent of citizens' rights, freedoms, and obligations in the field of economic activity depends on various factors, such as age, health condition, and level of education. For example, family relationships may restrict the right to hold certain positions in state bodies. Ukrainian citizens, in exercising their rights, freedoms, and responsibilities in the economic sphere, enter into administrative-legal relations with state bodies, their departments, officials, and other subjects of administrative law. The article emphasizes that legal status is not a static concept but depends on numerous factors, including legislation, judicial decisions, and administrative practice.

Analyzing the legal status from an administrative perspective reveals its dynamic nature, which corresponds to the needs of society and legal changes. The research provides insights into the rights and obligations conferred on citizens, the mechanisms for their protection, and the legal responsibility they bear within the framework of administrative law. Thus, the study contributes to a deeper understanding of the administrative-legal status and its impact on citizen-state interactions in Ukraine.

Key words: *administrative-legal status of a citizen, elements of the legal status of a citizen, administrative-legal regulation.*